

גליון 55

שבטי ישראל

תמוז תשפ"ה

הפינה
לצעירים

בין צער לתקווה -
חודש תמוז
עמ' 5

אור מתוך החושך -
הכח הנסתר של
חודש תמוז - עמ' 3

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכןסטים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

שלושה שבועות
של אבלות
על בית.

שלושה שבועות
של אבלות
על מקום שכינה

שלושה שבועות
של אבלות
על מקור חיים שאבד
על מקור אמת
על ריח ניחוח
של דעת ברורה
ואבן שתייה
שמשקה את העולם
ומצמיחה.

שלושה שבועות
של אבלות
ותפילה
לגאולה

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

אור מתוך החושך - הכוח הנסתר של חודש תמוז

מבוא

צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי"
הגמרא שם (יח ע"ב) מפרשת: "צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז... אמר רב פפא: צום הרביעי - תמוז רביעי הוא לחדשים"

למה דווקא "צום הרביעי"? המהר"ל בגור אריה (על רש"י שמות לב, יט) מסביר שהמספר ארבע מסמל את העולם הגשמי (ארבע רוחות, ארבע יסודות). הצום בתמוז מתקן את הפגיעה שנעשתה דווקא ברוחניות דרך הגשמיות.

הקשר לחטא העגל

התאריך י"ז בתמוז קשור באופן ישיר לחטא העגל ושבירת הלוחות. הזוהר הקדוש (פרשת כי תשא, זוהר ב' דף ק"צ ע"ב) מגלה: "כד נחתו לוחיא, נחתו כל ברכאן דעלמא" - כשירדו הלוחות (נשברו), ירדו כל ברכות העולם אך באותו מקום הזוהר מוסיף: "אבל לא אתבטל קיומא דאורייתא לעלמין" - אבל לא בוטל קיום התורה לעולמים כלומר, שבירת הלוחות הייתה רק שבירה חיצונית. התורה הפנימית, הנצחית, לא נכגעה.

משה רבינו והלוחות השניות

רש"י על הפסוק "ויקה בידו שני לוחות האבנים" (שמות לב, טו) מביא מהמדרש: "היו יכולים לנשא עצמם, כיון שנכתב עליהם מעשה אלוקים הם, אבל כשראה משה את העגל, פרחו הכתיבה מן הלוחות ונעשו כבדים בידיו"
נקודה זו חשובה מאוד: הלוחות הפכו כבדים רק כשהכתיבה פרוחה מהם.

חודש תמוז עומד לפנינו כמו חידה תורנית מורכבת. מבחינה היסטורית, זהו חודש של צער ואבל, אך המקורות הקדושים חושפים בו ממד נוסף - ממד של כוח פנימי וגאולה עתידה. נעמיק בפעם זו במשמעויות הנסתרות של התקופה הזו.

המזל והטבע הפנימי של החודש

חודש תמוז עומד תחת מזל סרטן, המסמל בית ומקלט. לכאורה, זהו סתירה - איך יכול חודש של חורבן להיות קשור לבית ולמקלט?

ספר יצירה (פרק ה', משנה ד') מלמד: "הוא המליך את ח' במעון וקשר לה כתר וצרף זה עם זה והקב"ה ברא בהם סרטן בעולם ותמוז בשנה"

המעון - הבית הפנימי - נמצא דווקא בתוך הכאב. זוהי אחת ההבנות העמוקות של החודש: הבית האמיתי הוא זה שנבנה בנפש, לא רק בחומר.

השבירה שמביאה לתיקון

רבי נחמן מברסלב מלמד בליקוטי מוהר"ן (תורה ס"ה): "יש שבירה שהיא לטובה, כי מתוך השבירה נעשה התיקון הגדול"

משמעות הדברים היא שדווקא כאשר הכלים נשברים, האור שהיה כלוא בתוכם יכול להתגלות בצורה חדשה וגבוהה יותר. זה בדיוק מה שקרה בשבעה עשר בתמוז - השבירה החיצונית פינתה מקום לבנייה פנימית חדשה.

מדרגות הצום והתיקון

המשנה במסכת תענית (ד', ו') מונה את הצומות: "ארבעה צומות הם לבית יהודה:

כלומר, בעתיד לבוא דווקא הימים הקשים האלה יהפכו לימי שמחה מיוחדת. המלבי"ם (על זכריה ח, יט) פורש: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה" - הצומות יהפכו לימי שמחה, כי אז יתגלה שהם היו בעצם חלק מתכנית הגאולה.

לקחים מעשיים

- א. חיזוק האמונה בזמנים קשים
חודש תמוז מלמד אותנו שגם כשהכל נראה קודר, יש תכנית עליונה שפועלת.
- ב. הכנה לתקופת התשובה
התקופה הזו היא בעצם הכנה לחודש אלול. כמו שקודם הזריעה צריך לעבד את האדמה, כך קודם התשובה צריך לרכך את הלב.
- ג. העמקה בלימוד התורה
דווקא עכשיו, כשהנפש צמאה לרוחניות, התורה נקלטת בצורה מיוחדת.

סיום

חודש תמוז אינו רק זמן של זכרון עבר כואב. הוא זמן של הכנה לעתיד מזהיר. כל השבירות והכאבים הם בעצם לבני בנייה לגאולה העתידה. כדברי התלמוד במסכת סנהדרין (צח ע"א): "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב" דווקא כשהכל נראה קודר ושבור, אז הגאולה הכי קרובה. חודש תמוז מזכיר לנו את האמת הזו מדי שנה.

יה"ר שנזכה לראות במהרה בימינו את התגשמות דברי הנביא: "והפכתי להם אבל לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם"
(ירמיה לא, יב)

בעצם, שבירת הלוחות הייתה בלתי נמנעת - הם כבר איבדו את כוחם הרוחני. אך דווקא מכאן מתחיל התיקון. הרמב"ן (שמות לד, א) מלמד: "והלוחות השניות היו יקרות מהראשונות, שהראשונות נתנו בקול ורעש ונשברו, ואלה ניתנו בשלום ונתקיימו"

הממד החסידי - הסתר פנים כהכנה לגילוי

הבעל שם טוב (בספר כתר שם טוב, אות כז) מלמד עקרון יסודי: "לפעמים צריך האדם לעבור קליפה כדי להגיע לכרי" בחודש תמוז אנו עוברים דרך "הקליפה" - דרך הכאב והצער - כדי להגיע ל"פרי" שהוא החודשים הבאים של תשובה וגאולה. הרבי מקוצק אמר: "אין שום יאוש בעולם כלל" - ודווקא בחודש תמוז, כשהכל נראה קודר, הכי חשוב לזכור עקרון זה.

התיקון דרך לימוד התורה

התלמוד במסכת עירובין (נד ע"א) אומר: "למה נמשלה תורה למים? לומר לך: מה מים אין להם טעם אלא בצמא, אף דברי תורה אין להם טעם אלא למי שיגע בהם" דווקא בתקופת הצמא הרוחני - בימי "בין המצרים" - התורה מקבלת טעם מיוחד. זהו הזמן המתאים ביותר להעמקה בלימוד. המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב התורה פרק יד) מוסיף: "בזמן הצרה מתגלה כוח התורה יותר, כי התורה היא חיי עולם, וכשהעולם בצרה, אז נדרשים חיי עולם יותר"

הקשר לגאולה העתידה

ספר הזוהר מגלה סוד עמוק (זוהר ח"א דף קל"ט ע"ב): "בהווא יומא דיתחדש עלמא, יהא חדוותא בכולהו יומי דהוו עציבו" - ביום שיתחדש העולם, תהיה שמחה בכל הימים שהיו עצובים

חודש תמוז - בין צער לתקווה

פתיחה

המהר"ל מפראג בנתיבות עולם (נתיב התשובה פרק ב') מוסיף ומסביר שדווקא בזמנים של הסתר פנים מתגלה הכוח הפנימי של עם ישראל לחזור אל השורש: "כי ישראל לא נפרדו מהקב"ה לעולם, ואף כשהם חוטאים אינם נפרדים ממנו באמת"

הקשר בין תמוז לבין התחדשות

למרות שחודש תמוז מזוהה עם חורבן וצער, שמו של החודש מלמד על היבט אחר. המקורות מחברים את שם "תמוז" למילה "תם" - שלמות ותמימות. זהו רמז לכך שדווקא מתוך השבר הגדול ביותר יכול לצמוח התיקון השלם ביותר.

הזהרה הקדוש (זההר ח"ג דף ה' ע"א) מלמד:

"בכל דוכתא דאשתכח חשוכא תמן אשתכח נהורא" - בכל מקום שנמצא החושך, שם נמצא האור כלומר, דווקא במקומות הכי קשים וכואבים טמון הכוח הגדול ביותר לאור ולגאולה.

לקחים מעשיים לחיי היום-יום

- א. התבוננות פנימית ימי "בין המצרים" מזמינים אותנו לבחון את חיינו הרוחניים. האם אנו עומדים באמת על החוזה הפנימי שלנו? האם אנו מחוברים לשורשים שלנו?
- ב. חיזוק הקשר הקהילתי התלמוד אומר במסכת יומא (ט ע"ב) שבית שני חרב בגלל שנאת חנם. תקופה זו מזמינה אותנו לחזק את הקשרים בינינו, לפתח אהבת חנם כתרופה לשנאת חנם.

חודש תמוז נושא בחובו משמעות עמוקה ומורכבת במסורת היהודית. מחד גיסא, זהו חודש שמזכיר לנו את אחד האירועים הטראגיים ביותר בהיסטוריה היהודית - פריצת חומות ירושלים בשבעה עשר בתמוז. מאידך גיסא, המסורת מלמדת אותנו שדווקא בזמנים של צער ואבל נטמן הכוח הגדול ביותר לתיקון ולגאולה.

השבעה עשר בתמוז - יום צום חכרון

התלמוד במסכת תענית (כו ע"ב) מונה חמישה דברים שאירעו בשבעה עשר בתמוז:

"חמישה דברים אירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז: נשתברו הלוחות, ובטל התמיד, והובקעה העיר, ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל"

כל אחד מאירועים אלו מייצג פגיעה קשה בקדושה ובקשר שבין עם ישראל לבוראו. שבירת הלוחות מסמלת את הפגיעה בתורה ובמצוות, ביטול התמיד - פגיעה בעבודה, הבקעת העיר - חורבן הבית והגלות, שריפת התורה - השמדה רוחנית, והעמדת הצלם - חילול הקודש.

משמעותו הפנימית של החודש

מין הרב קוק זצוק"ל מסביר באורות התשובה (פרק ט"ז, סימן י') כי זמני הצער והאבל אינם רק זמנים של זכרון עבר כואב, אלא הזדמנות לחזרה בתשובה ולתיקון פנימי עמוק:

"התשובה של הפרט דומה לתשובה של הכלל. כשם שהפרט חוזר בתשובה בעקבות הסבל והייסורים... כך הכלל חוזר בתשובה בזמני צרה וצוקה"

"כי הגלות והגאולה, השבירה והתיקון - הכל חלק מתכנית אלוקית אחת"

סיכום

חודש תמוז מזמין אותנו למסע פנימי מורכב. מחד, עלינו לזכור ולהתאבל על מה שאבד. מאידך, עלינו להבין שדווקא בזכרון הכואב הזה טמון הכוח לבנייה מחדש.

כפי שאמרו חז"ל במדרש איכה רבה (פתיחתא כד):

"אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן זימן להם רפואה תחילה"

הרפואה לצער של חודש תמוז היא התשובה, האחדות, וההתחזקות בתורה ובמצוות. כך נהפוך את זמן הצער לזמן של בנייה והתחדשות רוחנית.

ג. התמקדות בתורה ובמצוות כפי שלמדנו מהאירועים שאירעו בשבעה עשר בתמוז, הפגיעה הייתה בתורה ובעבודה. התיקון הוא חיזוק בתחומים אלו דווקא.

המבט קדימה - לקראת החודשים הבאים

חודש תמוז פותח את שלושת השבועות של "בין המצרים" המובילות לתשעה באב. אך חשוב לזכור שמיד אחרי תשעה באב מתחילה העלייה לקראת אלול וראש השנה. זהו מעגל של ירידה ועלייה, של שבירה ותיקון.

הרמב"ן בפירושו לתורה (דברים ל', ו') מסביר שהגלות והגאולה אינן שני מצבים נפרדים, אלא תהליך אחד:

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

יהודה אמסלם נולד במרוקו. העויינות כלפי היהודים במרוקו הייתה רבה. כבר בילדותו הוא נכח לא פעם בהתקלויות. גם שימען של הפרעות הגיעו לאזניו לא פעם. ערביי המקום היו תוקפים יהודים ברחובות, בשווקים ואף נכנסים לבתים ובחזים אותם.

כל אלו גרמו ליהודים להרגיש לא רצויים ולשאוף להגיע לארץ הקודש.

מספר שנים לאחר קום המדינה החליטו בני משפחה אמסלם לצאת אל הדרך ארצה. ההודעה על היציאה ממרוקו הגיעה מספר ימים לפני יציאתם הרשמית. לא נותר להם זמן רב למכור את רכושם אך למרות האבדן הכספי הם רצו בכל מאודם להגיע לארץ ישראל. העלייה ארצה תוכננה על ידי ממשלת ישראל ובסיוע ממשלות זרות ושירותי הביטחון במבצע נועז.

ההפלגה ארכה כעשרה ימים. על סיפון הספינה שהו אלפי עולים חדשים והצפיפות הייתה רבה. ממרוקו הגיעו העולים לארצות שונות באירופה ורק משם התאפשר להם להמשיך לארץ ישראל. זאת מכיוון שהעליה ארצה הייתה אסורה באותה תקופה.

לאחר ימי ההפלגה הארוכים ומלאי התלאות הגיעו העולים החדשים לאדמת ארץ הקודש. ההתאקלמות בארץ לא הייתה קלה אך השמחה הרבה על שהותם כאן, מלווה אותם עד היום.

פינת ההלכה

הלכות בין המיצרים

סימן תקנ"א

קיצור שולחן ערוך ילקוט יוסף

על פי פסקי מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל.

- א. יש נוהגים שלא לערוך נישואין כלל מיום י"ז בתמוז עד תשעה באב, שהם ימי בין המיצרים. אך מנהג הספרדים ועדות המזרח לערוך נישואין מ"ז בתמוז עד ראש חודש אב, ונמנעים מלישא אשה מליל ראש חודש עד אחר תשעה באב. וכשיש צורך אפשר להקל אף לאחינו האשכנזים מ"ז בתמוז עד ראש חודש אב. והמנהג להימנע גם אם הוא בחור שעדיין לא קיים פריה ורביה. [שו"ת יביע אומר ח"ו סי' מג. ושו"ת יחיה דעת ח"א סי' לו].
- ב. מעיקר הדין מותר לערוך הנשואין במוצאי תשעה באב. אך יש מקומות שנהגו שלא לערוך חופה וקידושין בליל מוצאי תשעה באב. ואם יש להסתפק שמא נהגו לאסור הנישואין גם בליל מוצאי תשעה באב, יש להעמיד הדבר על עיקר הדין להקל. [שו"ת יביע אומר חלק ב' סימן כג אות ט"ז. שו"ת יחיה דעת חלק ה' סימן מא].
- ג. מותר לעשות תנאים גם אחר ראש חודש אב, אך בלי ריקודים ומחולות. [ילקו"י מועדים עמ' תקנג].
- ד. המקילים בשאר ימות השנה לשמוע מטייף שירות ותשבחות להשם יתברך, כל שאינם דרך קלות ראש והוללות, יש להם על מה שיסמוכו אף שהם מלוזים בכלי נגינה. ואף בניגונים שאין בהם מלים של תשבחות להשם יתברך, אלא ניגון בלבד, כל שמתעורר על ידי זה לעבודת ה' יש להקל. והמחמיר תבא עליו. וכל זה בשומע דרך הטייף, אבל בכלי שיר ממש, יש לאסור כשלא במקום שמחת חתן וכדומה. ומותר לשורר שירות ותשבחות בפיו, אפילו במשתה יין. ולצורך מצוה כגון לשמח חתן וכלה, או מילה ופדיון הבן, או סיום מסכתא וחנוכת הבית, והכנסת ספר תורה, מותר לכתחלה אף בכלי שיר ממש. וכן

בחול המועד ופורים. וכבר פשט המנהג במסיבות של מצוה ובבקשות של שבת, לומר פסוקי תהלים ושיר השירים בניגון יפה, באופן שאין לחשוש כלל לשחוק וקלות ראש, שרק כשעושה דרך זמר ומנגינות של דברי אהבה, הרי זה אסור. וכן נהגו לנגן בהלל בראשי חדשים ובחגים. וכן מותר לומר בשמחות, פסוקי תנ"ך בשירה ובזמרה, ולנגן בהזכרת השם שבפסוקים, ובלבד שיהיה זה בכובד ראש כראוי. [שו"ת יביע אומר חלק ג' סימן טו סק"ה. יחווה דעת חלק א' סימן מה. חלק ו' סימן לה].

ה. על המשוררים המקליטים את שיריהם בסרטים ותקליטים, לרשום על הקלטות שלא ישתמשו בהם באיסור על ידי חילול שבת, או על ידי שחוק וקלות ראש. [יבי"א ח"ג סי' טו סק"ז].

ו. אף על פי שמותר מעיקר הדין לשמוע בשאר ימות השנה שירי קודש המלווים בכלי נגינה, וכמבואר, מכל מקום בימי הספירה וימי בין המיצרים יש להימנע מלשומעם. אפילו דרך הרדיו או טייפ וכדומה. אך בשמחת מצוה הנעשית בזמנה, כגון מילה או פדיון הבן, או בסעודת חתן וכלה בתוך שבעת ימי חופתם, או בסעודת בר מצוה הנערכת ביום הגיעו למצוות, מותר לשמוע שירי קודש, המלווים בכלי נגינה. אבל אם מקדימים או מאחרים במספר ימים את סעודת הבר מצוה, ראוי להחמיר שלא להשמיע כלי נגינה בסעודה זו בימי בין המצרים. וכן מותר להשמיע כלי נגינה בסעודת פדיון הבן, או בסעודת סיום מסכת. אבל בסעודה שעושים בלילה שלפני המילה, אין להתיר לשמיע כלי נגינה. והאשכנזים נוהגים להחמיר שלא להשמיע כלי נגינה בכל סעודת מצוה הנערכת בימי בין המצרים. ושירה בפה כשהיא דרך הודאה לה' יתברך, בלי כלי נגינה, מותרת אף בימי בין המצרים ובימי ספירת העומר. ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה בתפלה, או בשעה שעוסק בתורה ומנגן בדרך לימודו, ובפרט בשבתות שבתוך ימי בין המיצרים או ימי הספירה. ואמנם שירה בפה בהתלהבות ובא לידי שמחה, יש להמנע בבין המיצרים. [שו"ת יחווה דעת ח"ו סי' לד].

ז. ישראל שמתפרנס על ידי השמעת קול מכלי נגינה בפני אנשים, אם אינו יודע מלאכה אחרת, ועושה כן אצל גוים, וגם אינו עושה כן לשמחה, אלא מפני שאין לו מה לאכול [דהיינו פת ולפתן], יש להתיר לו לנגן בכלי שיר גם לאחר ראש חודש אב. אולם אם עושה כן אצל יהודים, יש לאסור בכל ענין מיום שבעה עשר בתמוז, ואפילו עושה כן בפני יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, מפני שנמצא מכשילם בשמיעת כלי שיר בימים אלו. [ילקוט יוסף על

- המועדים עמוד תקנוד. הליכות עולם ח"ב עמוד קלז].
- ח. מה שאסור למלאת פיו שחוק, אינו בגלל החורבן, אלא אף קודם לכן, מטעם שלא יתגבר עליו יצר הרע. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק אבן העזר סימן ט' סק"א].
- ט. נוהגים להיזהר שלא לאכול פרי חדש בימים אלה, מליל י"ז בתמוז עד אחרי תשעה באב, כדי שלא יצטרכו לברך עליו "שהחיינו". אבל מותר לברך "שהחיינו" על פרי חדש בשבתות שבינתיים. וכן על בגד חדש, בפרט כשיש בדבר משום כבוד שבת. אולם לאחר ראש חודש אב, אין ללבוש בגדים חדשים אף בשבת. [יחווה דעת חלק א סימן לז].
- י. מי ששכח בימי בין המיצרים שפרי זה הוא חדש, וטעה וברך עליו בימות החול ברכת הנהנין, ולפני שטעם נזכר שהוא פרי חדש, יברך שהחיינו ויאכל מהפרי. [יבי"א ח"ב יו"ד סי' ה' סק"ו].

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: ש. גמליאל, חכמי היהודים בתימן ומתוך ע. קורח סערת תימן

ושכנע את האנשים הנפתים לנטוש אהדתם בדבר משיח שקר זה. בעניין זה כתב הרב קורח בספרו הנ"ל עמ' ל"ז: "הרב יחיא קארה היה משקיט דעת הנפתים לדברי איש הרוח הזה (משיח השקר החולה רוח) ומסביר להם שאין אליהו נגלה אלא בא!". ואם תאמרו שיש באפשרות שיתגלה בארצות הנכר, הנה נמצאים בצנעא אנשים חכמים תורתם אומנותם, ענווים ושפלי רוח בעלי צורה ואנשי יחס ואיך יעזוב אליהו אנשים כאלה ויפחית כבודו להיגלות לאיש רדמי (ע"ש מוצא עירו) פתי וסכל, חידלו לכם מתעיות ההבל".

ר' יחיא חלה במחלת כליות קשה ונאבק במחלתו במשך שנתיים תוך ייסורים קשים. נפטר כבן שבעים או שבעים וחמש.

בפרק הבא נספר אודות האח השלישי ר' אברהם למשפחת קארה הנכבדה.

ר' יחיא בן ר' יוסף קארה

נולד כנראה בשנת 1807 ונפטר בשנת 1882, או לפי עדות נוספת בשנת 1886. זהו אחיו של הרב הראשי ר' סליימאן, שחי בתקופה קשה בתולדות יהודי תימן ושעל רקע הקושי הנ"ל נאלץ גם הוא כאחיו לברוח לשנות גלות אחדות מחוץ לצנעא. הוא גלה לאיזור צעפאן והרי חראז מערבית לצנעא בקרבת מנאכ'ה. בשובו נרתם לעזרת אחיו הרב הראשי במלאכת הקודש לטובת הקהילה, ובפרט בענייני שחיטה ובהרבצת תורה. בזמנו הכירו ר' יעקב ספיר שביקר בתימן, והעיד עליו בספרו שהיה "מגדולי היהודים בכל ארץ תימן, חסיד ועניו, איש מלא תורה וחכמה ויראת ה', איש קומה ובעל הדרה". בין השאר עסק בריפוי חולים חינם.

הרב עמרם קורח כותב אודותיו בספרו 'סערת תימן' כי בזמנו פעל משיח השקר שוכר כחיל ור' יחיא עמד בפרץ כנגדו

עדת תימן

מאת דוד חוברי

(כל הפרקים העוסקים בנושא הנ"ל לאורך כל הגליונות לקוחים מספרו של הרב י.קאפח "הליכות תימן")

הפעילות הכלכלית בתימן: מלאכות שהחזיקו בהן היהודים

בפרק זה נסקור את מכלול המלאכות המגוונות בהם החזיקו יהודי תימן מדורי דורות ושגרמו בכך לתלותם המוחלטת של המוסלמים בבעלי המלאכה היהודיים.

יבואן-יצואן: סוחר שעסק ביבוא ויצוא של סחורות מגוונות ושיווקן. המסחר היה הן בתוך תחומי תימן והן מחוצה לה. כאן נכללו סחורות של חומרי גלם לסוגיהם, כגון בדים שיובאו מהודו ומארצות המזרח, מיני מתכות, שמנים, נפט, תבלינים, כלים, אמצעי תאורה וכו'. מוצרי היבוא התרבו במיוחד עם הכיבוש התורכי, שפתח את השוק העולמי לפעילות כלכלית משגשגת.

מעבדי עורות: כאן נכללו מומחים לעיבוד עורות לסוגיהם, לצורך בסיסי של אספקת חומרי גלם לתעשיית הנעליים, השטיחים והמרבדים לסוגיהם, תעשיית כריכות הספרים, אספקה שוטפת לסופרי סת"ם, נאדות מים, שקי שינה ועוד.

ספר: מגלח ומספר אנשים. בעבר בעלי מקצוע זה התמחו בין היתר בהקזת דם ובעקירת שיניים, לא כמרפאים אלא כמומחים שמימונות חוזרת ונשנית נתנה להם אפשרות להרחיב את מקור פרנסתם, ולפיכך כללה המספרה בתוכה את הפונקציות המקצועיות הנלוות הנ"ל.

סבל: במקצוע זה היו שני סוגי מומחים. האחד נשא מטענים על גבו ממקום אחד למשנהו למרחקים קרובים, ובכלל זה עסק בסידור הסחורות בבתי עסק שונים. השני העביר מטענים כבדים ובעלי נפח גדול בסיוע חמורים ו/או גמלים ממקום אחד למשנהו, ובדרך כלל היה מדובר במרחקים גדולים בין ערים או כפרים מרוחקים, ואף לערי הנמל.

חנווני: בעל חנות המתעסק במכירה של מוצרים מגוונים. חנוונים אלו עסקו במכירת מוצרי מכולת, תבלינים, קטניות, מוצרי סידקית, פירות וירקות, מיני מתיקה וכו'.

קצב: בעל מלאכה זה התמחה בכל הקשור בענייני הבשר שהתקבל לחנותו לאחר השחיטה, כולל הפרדת העור מהבשר, ביתור הבהמה לחלקים, ניקור הגידים והחלבים, שיבור העצמות, ניקוי המעיים וכמובן שיווק ומכירה ישירים ללקוחות.

טוחן: מלאכה זו של טחינת הקמח באמצעות אבני רחיים ביתיות הייתה מהמלאכות הקשות והנחותות ביותר, ובדרך כלל הועסקו בה אנשים קשי יום או בעלי מומים ומוגבלים. אנשים מסכנים אלו הועסקו בתנאי שכר מינימליים בבתי העשירים.

אופה: בעל מלאכה זה עסק בהכנת לחם לסוגיו. על פי רוב האופים מכרו תוצרתם לגופים גדולים כגון צבא המלך, חצר המלכות ועשירי הגויים. יהודים לא קנו לחם בחוץ אלא אפו לבד בבית.

כותב: כאן הכוונה בעיקר לבלר שכותב ספרי תורה, תפילין ומזוזות וסתם מכתבים. לכינוי סופר זכה מי שבאמת היה תלמיד חכמים ומורה שאף עסק בכתיבה. הפחות שבכותבים היה המעתיק, שעסק בכתיבה פשוטה. בעל מלאכה זה עסק אף בייצור הדיו לכתיבה, בעיבוד הקלפים של הסת"ם וביצור בתי התפילין.

בכלל בעלי מלאכה זו הייתה קבוצה של מומחים לכתיבת ספרי קודש (לא סת"ם) שהיו יותר אמנים, וכללו בכתיבתם ציורים ואיורים יפים, עיטורים מגוונים וצבעוניים, יצירות אומנותיות בכתיבה ממוחזרת או מסולסלת וכיוצא בזה.

מודד התבואות: למעשה היה זה מומחה למידת היבש, שכללה את מיני התבואות והקטניות. הוא מכר זאת כחנווני בפני עצמו או כמתווך בשוק הסיטונאי, ששקל ומדד במומחיות את התבואה הנמכרת מהכפרי שהביא את סחורתו לשוק המקומי לידי לצרכן המקומי. העשירים הרשו לעצמם לקנות בעונת הקציר כמות גדולה לכל השנה, שאוחסנה במחסניהם הגדולים. אנשי מעמד הביניים קנו אחת לכמה חודשים והעניים קנו מידי חודש בחודשו.

סנדלר: מייצר נעליים לסוגיהן, כגון נעלי נשים, נעלי גברים, נעליים מקומיות דמויות נעלי בית ונעליים אירופאיות, במיוחד לאחר חדירת האופנה התורכית.

על שאר בעלי המקצוע נמשיך בפרק הבא.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

בית הספר היהודי המתוקן בצנעא

כל פרקי ההיסטוריה במדור זה נלקחים מכתביהם של חוקרי תימן בדורות האחרונים: ירצהבי, יטובי, אגימאני, יניני, ב.צ. (מתוך: יהודי תימן הסטוריה, חברה, תרבות – כרך ג'. בת ציון עראקי קלורמן האוני' הפתוחה).

ביה"ס היהודי המתוקן הלך ושגשג בשנים הראשונות לקיומו, ולפיכך מנהלו ר' יחיא קאפח הומרץ לפנות במכתב לגורמי החינוך העות'מניים בבקשה להרחיב ולהגדיל את המגמה לעל יסודי. הוא פירט את בקשתו להקים מעין חטיבת ביניים ומגמה מקצועית. על המכתב המפורט היו חתומים כארבעים איש, שלימים יהיו מזוהים כאנשי שלומו של מרי יחיא, ונמנו על אנשי

'דור דעה'. הם נימקו את בקשתם בכך שהחינוך המבוקש קיים בסקטור המוסלמי אך היהודים לא יכולים להתקבל לשם מטעמי גזענות והפרדה בין דתית-גזעית. במכתבם הם הדגישו והבלטו את השונות הנכפית על היהודים מטעמי אפליה מצד המוסלמים. בבקשתם לפיכך התמקדה ברצון להמשכיות בביסוס החינוך העות'מאני – יהודי כפי שהתחיל בביה"ס היסודי.

בהמשך התברר כי כוחות בתוך הקהילה היהודית המתנגדים להמשך התפתחותה של מגמה זו חברו לדעתו החד-משמעית של האימאם, שהתנגד למערכת החינוך העות'מאנית. בנוסף לכך, בשנים אלו הלכה והעמיקה

המחלוקת בין עיקשים לדרדעים בתוך הקהילה היהודית. כל אלה לא רק שמנעו פתיחת בתי ספר מודרניים נוספים אלא גרמו לסגירתו של ביה"ס היחידי, שפעל בין שלוש לחמש שנים.

לסגירתו של ביה"ס חברו מספר גורמים: (1) תחלופה תכופה של המורים התורכיים, השתמטותו של האחרון שבהם מעבודה סדירה, חוסר מקצועיותו והכשרתו ובנוסף התאכזרותו לתלמידים.

(2) התקרבותם המהירה של התלמידים לתרבות התורכית, סיגול אורחות חיים מודרניים כולל לבוש אירופאי שהיה זר למקומיים וסימל פריצת מוסכמות ושינוי, ובכלל זה התקרבות ויצירת קשרי ידידות עם זרים.

(3) חילוקי דעות בין הפלגים היהודיים שהלכו והתרחקו האחד מהשני, על רקע תפיסות עולם שונות באופן מהותי בהבנת ענייני אמונה על בסיס פילוסופי מנוגד, ובנוסף פרשנות מוטעית באשר לאימוץ הקשר התרבותי המערבי והכללתו בניגוד אינטרסים עם השלטון הדתי האיסלמי עד כדי הכרזת מרידה בו.

(4) מאבקי כוח פנימיים בתוך הקהילה בדרך הנהגת הקהילה, לצורך קביעת עמדה בדבר פריצת דרך לעולם החדש, תוך שימור הישן ומבלי לפגוע בו, כולל תמיכה פוליטית מתונה ותומכת בשלטון העות'מאני. לעומת המשך דריכה במקום עפ"י אותם קריטריונים מסורתיים רבי שנים כולל כניעה מוחלטת לשליט האימאמי ותמיכה בו.

(5) הסתייגותם של המלך המוסלמי ואנשי ההלכה הזיידיים הנלווים אליו מכמה ממאפייני ביה"ס, ובראשן

השלטוניות. בשנת 1915 נסגר ביה"ס באופן סופי ומוחלט, ותבערת המחלוקת בין המחנות רק הלכה והתלהטה.

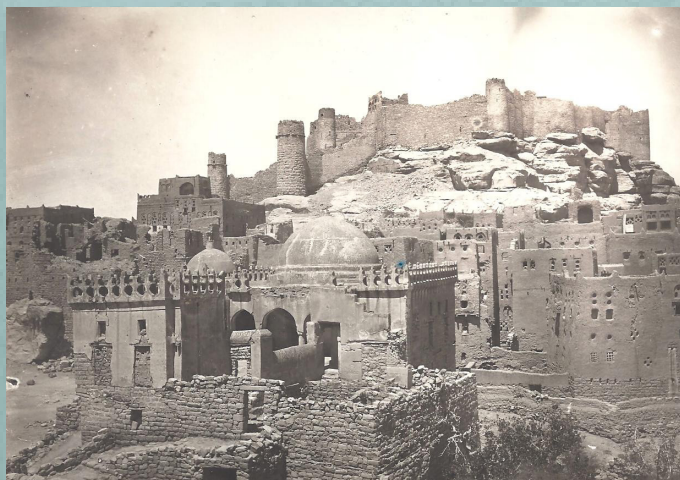
חשוב גם לדעת כי במקביל להקמתו ותפקודו של ביה"ס, שהיה מבוסס על הקצאת תקציבים ממשלתיים מטעם השלטון העות'מני, נעשו מאמצים לא מבוטלים ע"י ההנהגה הדתית לפנות לארגון כ"ח בצרפת שכבר צבר ניסיון רב בהקמת מוסדות חינוך ברחבי האימפריה העות'מנית, בדבר הקמת מוסד שכזה על-ידם ותחת פיקוחם והכוונתם המקצועית. על פניו נראה היה אז שאופציה זו תהיה עדיפה על פני האופציה התורכית. נשאלת השאלה אם כך, מדוע הדבר לא יצא לפועל שהרי בכך אולי הייתה נמנעת כל המחלוקת. אודות הניסיון של כ"ח להקים בית ספר שכזה בתימן ותוצאותיו נספר בפרק הבא

שאיפות השוויון ברוח הרפורמות העות'מניות שבאו לידי ביטוי בהתנהגותם ובמלבושיהם של התלמידים.

על רקע הגורמים הנ"ל הלך והתרחב הקרע בקרב ההנהגה הרבנית ואנשי הקהילה עד כדי התפלגות לשני מחנות. לדעתו של הרב קאפח כפי שהובאו בחיבורו "מלחמות ה" סגירתו של ביה"ס נבעה למעשה מעצם המחלוקת בין הרבנים על רקע שלילת האמונה בזוהר ובשאר אמונות תפלות שעליהם ארחיב את הדיבור בפרק נפרד. מכל מקום, מחנה המתנגדים להמשך קיומו של ביה"ס קשר וכרך בין הדברים במישורין ובעקיפין, עד כדי פניה לערכאות של הגויים שהחינוך הניתן בביה"ס גורם ליציאת התלמידים לתרבות רעה ומערער את היציבות השלטונית.

מכל הנאמר עד כה יצא ששנת השבר של ביה"ס המודרני החלה בשנת 1913, כשלוש שנים לאחר היווסדו. במשך שנתיים נוספות המשיך ביה"ס לפעול

תוך כדי דעיכה, שצברה תאוצה בגין נשירתם של תלמידים מביה"ס והוצאתם ע"י הוריהם, שנתפתו להאמין שאכן יש חשש גדול ביציאתם לתרבות רעה. היו גם גורמים פוליטיים נוספים שהובילו לסגירת ביה"ס, וביניהם הסכסוך שנחתם בין המלך לתורכים בדבר הרחבת סמכויותיו

צדאס

אקלוא פאמיליא:

- קלואיאן אדוליא - 10 יחידות
- בלר טחון - 400 גרם
- לוג - 3 לינייק קבוצות
- ביצב - 1
- פפריקה - אפי הטעם
- בדרט - אפי הטעם
- פאפא לחור - אפי הטעם
- מאח - אפי הטעם
- פטרזיאיד - חוסן קבול בק

ארטב:

- זאגניית מרוסקות - קוססא אדולב
- יסק זאגניית - קוססת לימוריא אמת אדולב
- בצל אדול - 1
- לוג - 3 לינייק קבוצות
- מאח - אפי הטעם
- פאפא לחור - אפי הטעם
- סוכר - כפית וחצי
- פפריקה מתוקה - אפי הטעם
- מריק צוף בלוי - כף אדולב
- למן קנולב - 3 כמות
- מיץ - 3 כוסות

אטאן:

- קאח - אפי הצורק
- ביצב - 2
- למן קנולב

- **אופן הכנה:**

- **אמילוי וקילוא:**

- הוידו את הוואק העליון של הקילוא, ולאחר מכן חצו אותו לשניים ארוך. בצורת כפית הוציאו את המילוי של הקילוא כך שיווצר מילין סירה. קצצו את הפצ'ל דק ורכניסו את הקורה. דוסיפו את יתר החומרים, כולל התבלינים וערבבו היטב. מאאו את הקילואים במילית להבתם בצורה לווה.

- **אירטב:**

- קצצו דק את הפצ'ל ולאחר מכן צקו למן קנולד אתק סיר וטאנו אותו. דוסיפו כזת את הלום הבטל, ערבבו וטאנו דקד נוספת. דוסיפו כזת את יתר החומרים (כולל המים) וערבבו בכל היטב. בללו על אל קטרפ אלק 25 דקות.

- **טאון הקילואים:**

- טרפו 2 היצים אתק קורה. קחו את הקילואים וטבלו בהיצב. קחו את הקילואים מילי, ולאחר מכן הכניסו אתק סיר על מילן וטאנו קלות. בסיים, הכניסו את כל הקילואים על נייר סופג.
- בסיים, קחו תבנית סייקס או תבנית חד סלמית וצקו אתק את הירטב. הכניסו את הקילואים לטאנתם וכסו אתם את הקילואים. כסו את התבנית בנייר כסל, הכניסו לתער בחום של 180 מיליות אלק 50 דקות נוספות.

שירה פצו שפתי

משה חלואה

שירה פצו שפתי לאל הנהדר במרומים דר
שירתי רנתי זמרתי
לפניך ייטבו מנפת מן יערבו
בקרבו יחשבו

מלכי עינה אל תעלים שמע קול דלים

לך מיחלים
נואקים צועקים עשוקים
בבור גלות דחוקים עמה כלם צדיקים
ישועתך יתאבו

שמחם יה מעצבם דבר על לבם ריבה את ריבם
קבצם כנסם לארצם
שים למישור העקב שמח בן יעקב
באהליו מה טבו

האר נא לאסורים המפזרים בארצות זרים
מדכים ומכים ומחכים
לישועתך כל היום החישה להם פדיום
יראו עמים ידאבו

חֲנוּן גָּדוֹל וּמְהַלֵּל לָךְ אֶת־פִּלְל עַל עַם מְחַלֵּל
 יִתְנַשֵּׂא גַם יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי
 בַּחֲצוֹצְרוֹת תְּרוּעָה מִמַּעֲיָנֵי הַיְשׁוּעָה
 מִימֵי שְׁשׁוֹן יִשְׁאַבוּ

לָךְ קֶזַח פְּדוּת אֶקְרַב אֶבְנֵה הַחֶרֶב כִּי קוֹלְךָ עָרַב
 יוֹנְתִי יָפְתִי תִמְתִּי
 יוֹנֵה קוֹלְךָ שְׁמַעְתִּי עֲנִיָּה בְּתִי רְאִיתִי
 בֶּן יִשִׁי לָךְ בּוֹא בּוֹא

וַעֲד מְתִי ה' אֶפְקֶה בִּי יַעֲשֶׂן עוֹרָה לֹא יִישָׁן
 הַשֶּׁמֶד זָר הַנֶּעֱזָר בְּאֵל זָר
 שִׁים אֶת אֶרְצוֹ שְׁמָמָה גַם בּוֹ עֲשֵׂה נִקְמָה
 בַּקְרָבוֹ יִשִׁים אֶרְבוּ

אֲשִׁים שְׁלוֹם בְּחִילְךָ אֶרְחִיב גְּבוּלְךָ יוֹנֵה בֵּת מְלֹךְ
 אֶגְאָלְךָ אֶצִּילְךָ אֶעֱלֶךָ
 אֶרְצֵ טוֹבָה וְרַחֲבָה בְּאֶלְךָ גַם רְבָבָה
 עַמִּים אֲשַׁכֵּר יִקְרִיבוּ

הֵרֵם דְּגָלֵי צוֹר חִילֵי בְּנֵה הַיְכָלֵי מִשְׁכַּן זְבוּלֵי
 סִכְתֵי תְּקוּמִם תְּרוּמִם
 אֲשֶׁר שָׁחָה לְעַפְרָר יוֹם יִתְקַע בְּשׁוֹפָר
 נְגִילָה נְשַׁמְחָה בּוֹ
 חֵישׁ יִשְׁמַח צְדִיק בְּה' וְחָסָה בּוֹ

להאזנה לפיוט
 בנעימה
 סרקו את הקוד:

הפינה לצעירים

תפוזרת מקדש

ב	ה	ק	ב	ה	ג	ב	ב
ג	י	ט	ג	ג	ה	כ	ק
ע	כ	ו	ה	י	ו	ל	ד
כ	ל	ר	ב	ג	ג	כ	ש
ג	ב	ת	ה	ר	ו	ג	ב
ד	ג	ג	ב	ה	ג	ב	ז
ב	ה	ת	כ	ו	ר	פ	ב
ג	כ	ת	ר	ו	פ	כ	ח

כפורת
כהן
לוי
פרוכת

מקדש
מנורה
קטורת
היכל
מזבח

אנשי השבועות

אנחנו נכנסים לשבועות בשבועות בהם מתאבלים על חורבן בית המקדש. אכזרים אנחנו יכולים לחשוב - למה דוקא זכשנו? בשיאו של החופש הגדול? רוצים אבול בים, בבריכה ולשמוח. אבל האמת היא שאתר השמחה של הזולם לא קיים כל עוד אין לנו את בית המקדש.

אנחנו שנואנו בבור בו אין בית מקדש אפילו לא יודעים מה חסר לנו, אנחנו לא יודעים למה אנחנו מחכים ולכן גם לא תמיד יודעים על מה להתאבל. אבל כשיבנה המקדש נראה כולנו צד כמה כל מה שיש לנו היום הוא כאילו ובאפס אנושות צולמ שיש בו בית מקדש. צולמ שבו כולם יודעים שים ישראל הוא צמ של נח, צמ שמשפיע טוב על הזולם. אור המקדש יאיר את הזולם כולו וכך הצמים יבאו להתקרב אלינו ולשמוח מאיתנו.

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין אתכם שנכתוב כאן בעלונים הבאים. אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו למייל:
edotlyeladim@gmail.com

אומנות בסריקה

לצפיה בסרטון הסבר
להכנת דג פגליל נייר
סרקו את הקוד